

EGEMENLİĞİN SÖYLEMSEL İNŞASI: TİŞRİN HAREKETİ'NDEN BÖLGESEL MÜDAHALE KRİZİNE İRAK SİYASAL KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ (2019-2026)

Mehmet Ozan AKBAY¹

ÖZET

Ekim 2019'da Bağdat'ın Tahrir Meydanı'nda ve Basra'nın Saadi Caddesi'nde yükselen Tişrin Hareketi'nin söylemsel mirası, 2026'nın bölgesel kriziyle birlikte yeni bir biçim kazanmıştır. Hareketin başlangıçtaki anti-İran vurgusu, ABD-İsrail eksenli müdahalelerin Irak sahasını araçsallaştırması karşısında egemenlik merkezli bir söyleme dönüşmüştür. Bu çalışma, söz konusu dönüşümü inşacı uluslararası ilişkiler kuramı çerçevesinde okuyarak yaygın akademik teşhise temelli bir itiraz getirmektedir: Tişrin'in mirası fiilen sönmemiş, dönüştürülmüştür. Hareketin etkisinin azalmasını yalnızca İran baskısına ya da iç paramiliter şiddete indirgeyen okumalar, asıl kırılmayı gözden kaçırmaktadır. 3 Ocak 2020'de Kasım Süleymani ile Ebu Mehdi el-Mühendis'in Bağdat Havalimanı'nda suikaste uğraması ve 28 Şubat 2026'da Ayetullah Hamaney'in hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan ortak operasyon, Iraklı kamuoyunda tehdit algısının yönünü içsel yozlaşmadan dışsal müdahale rejimine kaydırmıştır. Aynı sembolik kategorinin dış müdahaleye karşı toprak savunusu içeriğiyle yeniden doldurulması, kolektif kimliğin söylemsel hiyerarşisini yeniden hizalamasını ifade etmektedir. Buradan doğan paradoksal sonuç, İran'ın Irak'taki bölgesel pozisyonunun kendi eliyle değil, Washington ile Tel Aviv'in saha pratikleri aracılığıyla derinleşmiş olmasıdır. Çalışma, Tişrin'i bir başarısızlık vakası olarak değil, henüz tamamlanmamış bir inşa sürecinin başlangıç anı olarak değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tişrin Hareketi, Irak Siyaseti, İnşacı Kuram, Egemenlik, ABD-İsrail Müdahalesi.

¹ İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı, ORCID: 0000-0002-8862-3872, ozanakbay@gmail.com

THE DISCURSIVE CONSTRUCTION OF SOVEREIGNTY: THE TRANSFORMATION OF IRAQI POLITICAL IDENTITY FROM THE TISHREEN MOVEMENT TO THE REGIONAL INTERVENTION CRISIS (2019-2026)

Mehmet Ozan AKBAY²

ABSTRACT

The discursive legacy of the Tishreen Movement, which emerged in October 2019 in Baghdad's Tahrir Square and Basra's Saadi Street, has acquired a new form against the backdrop of the 2026 regional crisis. The movement's initial anti-Iranian emphasis has been transformed into a sovereignty-centered discourse in response to US-Israel interventions that instrumentalize Iraqi territory. This study reads that transformation through constructivist international relations theory and contests the prevailing academic diagnosis: Tishreen's legacy has not extinguished but has been transformed. Readings that reduce the movement's decline solely to Iranian pressure or internal paramilitary violence overlook the principal rupture. The drone strike of 3 January 2020 that killed Qasem Soleimani and Abu Mahdi al-Muhandis, together with the joint operation of 28 February 2026 that resulted in the death of Ayatollah Khamenei, has shifted threat perception in Iraqi public opinion from internal corruption toward an external regime of intervention. The refilling of the same symbolic category with territorial defense against external intervention illustrates how collective identity realigns its discursive hierarchy. The paradoxical implication is that Iran's regional position in Iraq has deepened not through Tehran's agency but through the field practices of Washington and Tel Aviv. The study reads Tishreen not as a failure but as the opening moment of an unfinished construction process.

Keywords: Tishreen Movement, Iraqi Politics, Constructivism, Sovereignty, US-Israel Intervention.

² Istanbul Yeni Yüzyıl University, Institute of Social Sciences, PhD Program in Political Science and International Relations, ORCID: 0000-0002-8862-3872, ozanakbay@gmail.com

GİRİŞ

Ekim 2019’da Bağdat’ın Tahrir Meydanı’nda ve Basra’nın Saadi Caddesi’nde yükselen sloganlar ile Mart 2026’da Yeşil Bölge önünde toplanan kalabalıkların talepleri arasındaki gerilim, son çeyrek yüzyılın Irak siyasal sosyolojisine ilişkin temel bir analitik soruyu görünür kılmaktadır: Aynı kentlerin aynı semtlerinde, büyük ölçüde aynı toplumsal kesimlerden örgütlenen iki kitlenin tehdit tasavvuru nasıl bu denli farklılaşmıştır? İlk dalgada meydanlara çıkanlar muhasasa düzeninin yarattığı yolsuzluk ekonomisini, kamu hizmetlerindeki çöküşü ve İran bağlantılı paramiliter ağların nüfuzunu hedef almaktaydı (International Crisis Group, 2021). 2026 baharında ise aynı semtlerden çıkan kitleler, Irak topraklarını ABD-İsrail eksenli operasyonların geçiş koridoruna dönüştüren bölgesel müdahaleye itiraz etmekteydi. İki tablo arasındaki kayışın belirleyici ögesi, kalabalığın bileşimi değil, “İraklılık” kimliğinin bağlandığı egemenlik tasavvurunun yeniden inşa edilmiş olmasıdır.

Akademik literatürde hareketin tasfiye edildiği yönünde yaygın bir teşhis bulunmaktadır (Costantini, 2023; International Crisis Group, 2021). Bu çalışmanın temel tezi söz konusu teşhise itiraz etmektedir: Tısrın’ın mirası fiilen sönmemiş, dönüştürülmüştür. Hareketin sokaktaki görünürlüğünü tüketen başlıca dinamik, yalnızca İran baskısı ya da iç paramiliter şiddet değildir; asıl söylemsel kırılma, Washington ile Tel Aviv’in Irak sahasını dolaylı bir operasyon zeminine dönüştüren pratiklerinin yarattığı egemenlik krizidir. 3 Ocak 2020’de Bağdat Havalimanı’nda General Kasım Süleymani ve Ebu Mehdi el-Mühendis’in suikaste uğraması ile 28 Şubat 2026’da Ayetullah Hamaney’in hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan ABD-İsrail ortak operasyonu, Iraklı kamuoyunda tehdit kategorisinin adresini içsel yozlaşmadan dışsal müdahale rejimine doğru kaydırmıştır. İran karşıtı söylemin yerini, egemenlik merkezli bir ABD-İsrail karşıtı söylem almıştır (Mansour, 2021).

Çalışma, inşacı uluslararası ilişkiler kuramının kimlik ve egemenlik söylemine ilişkin analitik repertuarını benimsemektedir. Wendt’in (1999) kavramsallaştırmasında uluslararası sistemin maddi yapısı, kimliklerin ve çıkarların sosyal olarak inşa edildiği etkileşim süreçlerinden bağımsız anlam taşımamaktadır. Egemenliğin salt hukuki ya da topraksal bir veri olmadığı, aktörler arası tanıma ilişkileri ve söylemsel pratikler aracılığıyla sürekli yeniden üretilen bir sosyal kategori olduğu yolundaki külliyat, Irak vakasına özellikle

verimli bir okuma sunmaktadır (Biersteker & Weber, 1996; Reus-Smit, 1999). Yöntemsel olarak çalışma, kamuoyu söylemini, hareket sloganlarını ve kurumsal aktörlerin pratiklerini süreç-izleme mantığıyla okuyan niteliksel bir söylemsel analiz benimsemektedir. Çalışma; Tişrin Hareketi'nin söylemsel inşası, Süleymani suikastı ile 2026 krizinin yarattığı dışsal müdahale rejimi ve hareketin tasfiye değil dönüşüm geçirdiği tezi ekseninde üç bölüm halinde ele alınmaktadır.

1. TİŞRİN HAREKETİ VE YURTTAŞ EGEMENLİĞİNİN İNŞASI

Ekim 2019'da Tahrir Meydanı'na akan kitlenin enerjisi, ani bir patlamadan çok katmanlı bir tarihsel birikimin sonucu olarak değerlendirilmelidir. 2003 sonrasında kurumsallaştırılan etno-mezhepsel kota düzeninin yarattığı meşruiyet krizi bir yana bırakıldığında, Tişrin'i sokak düzleminde besleyen birikimin izleri 2011'den başlayarak izlenebilmektedir. 2011'deki "Öfke Günü" eylemleri, 2015 yazındaki reform protestoları ve 2018 yazında Basra'da elektrik ve su kesintileri üzerine patlayan ve Necef'teki İran konsoloslğunun yakılmasına kadar uzanan isyan, kolektif belleğin kurucu basamakları olarak okunmaktadır (International Crisis Group, 2021; Mansour, 2021). Sokağa çıkan kuşağın demografik profili tarihsel açıdan istisnai bir karakter taşımaktadır: 2003 işgalinin gölgesinde doğmuş, çocukluğu mezhepsel iç savaşın gündelikleştiği bir dönemde geçmiş ve ergenliği IŞİD operasyonlarıyla kesişmiş bir nüfus dilimini temsil etmektedir. Devletin kamusal hizmet üretme kapasitesindeki çöküş, bu kuşağın gündelik yaşamında somut bir mahrumiyet biçiminde tezahür etmiştir (Al-Qarawee, 2014; Dodge, 2020).

Tişrin'in analitik düzlemde sarsıcı tarafı, isyanın Bağdat'ın güneyi ile Basra, Necef, Kerbela, Nasıriye ve Diwaniye gibi Şii çoğunluklu kentlerde yoğunlaşmış olması ve hedefinin de Şii siyasal sınıfın kendisi olmasıdır. Tahrir'de yükselen "Bism il-din bagona al-haramiyya" (Din adına bizi soydular) sloganı, dini söylemin siyasal araçsallaştırılmasına karşı keskin bir itiraz olarak okunmuştur (Mansour, 2021). Kitle, mezhepsel aidiyetin koruma çatısı altına sığınmaktan vazgeçerek liyakate dayalı, hizmet odaklı ve mezhepler üstü bir "yurttaş devleti" (dawla madaniyya) talebini öne çıkarmıştır (Costantini, 2023; Dodge & Mansour, 2020). "Nuridu watan" (Bir vatan istiyoruz) sloganıyla aynı sokak, hem ABD vesayetini hem de İran nüfuzunu reddederek egemenliği iki dışsal aktörden de bağımsız bir kategori olarak kurgulamıştır. Egemenliğin sosyal olarak inşa edilmiş bir

kategori olduğu ve aktörlerin söylemsel pratikler aracılığıyla bu kategorinin içeriğini sürekli yeniden üretebildiği yönündeki inşacı önerme (Biersteker & Weber, 1996), Tışrin meydanlarında ampirik bir karşılık bulmuştur.

Mevcut Irak siyasi düzeninin temeli, 2003 sonrasında ABD işgal yönetimince inşa edilen ve “muhasasa ta’ifiyya” olarak bilinen etno-sekte güç paylaşımı sistemine dayanmaktadır. Bu sistem, pratikte yazılı anayasal kurallardan çok yazılmamış elit anlaşmalarıyla işleyen ve hesap verebilirliği yapısal olarak imkânsız kılan bir mekanizmaya dönüşmüştür (Allawi, 2007; Dodge, 2020). Devlet, şiddet üzerindeki tekeli de yitirmiş bulunmaktadır. 2014’te IŞİD’in Musul’u almasından sonra Ayetullah Sistani’nin fetvasıyla kurulan Haşdi Şabi, IŞİD’in askeri yenilgisinden sonra dağıtılmamış; aksine kanunla devlet aygıtının parçası haline getirilmiştir (Mansour & Jabar, 2017). 2026 itibarıyla Irak’ta silahlı güç kullanma kapasitesi en az dört ayrı katmana dağılmış bulunmaktadır: düzenli ordu, federal polis, içişleri bakanlığına bağlı özel kuvvetler ve Haşdi Şabi şemsiyesi altındaki fraksiyonlar. Egemenliği “şiddet üzerindeki meşru tekel” olarak tanımlayan klasik formülasyon ile Irak’ın fiili durumu arasındaki açığı, ülkeyi bölgesel güç mücadelelerinin doğrudan işleyebileceği bir sahaya çevirmektedir. Tışrin’in itiraz ettiği şey, salt bir hükümet performansı değil, bu yapısal kurgudur.

Hareketi besleyen lidersiz örgütlenme biçimi, ona sokakta yüksek bir hareket kabiliyeti kazandırmış olmakla birlikte kurumsal dönüşüm üretme kapasitesi açısından ciddi bir kısıtlılık olarak da iş görmüştür. Tışrin’in karşısında duran devlet ise klasik bir Weberyen aygıtın aksine, Mansour’un (2021) “iktidar ağları” kavramsallaştırmasıyla haritalandırdığı gibi, formal hükümet kurumlarıyla informal milis-parti-ekonomi şebekelerinin iç içe geçtiği esnek ve çok merkezli bir yapıya sahiptir. Aktivistlere yönelik sistematik şiddet ve hareketin ağırlıklı biçimde güney ve orta Irak’ta yoğunlaşması, ulusal ölçekli bir koalisyona dönüşmesini güçleştirmiştir (International Crisis Group, 2021). Sonuç olarak Tışrin, toplumsal bilinçte geri döndürülemez bir söylemsel değişim üretmiş; “Iraklılığı” mezhep aidiyetinin ötesinde bir vatandaşlık zemini olarak tanımlamayı başarmıştır. Ne var ki bu değişimi kurumsal bir iktidar alternatifine dönüştürme konusunda yapısal sınırlarla karşılaşmıştır. Hareketin meydanlarda biriktirdiği söylemsel miras tasfiye edilmemiş; siyasi enerjisi, bölgesel bir egemenlik krizinin dayattığı yeni bir çerçeve içinde başka bir biçim almıştır.

2. SÜLEYMANİ SUİKASTINDAN 2026 KRİZİNE: DIŞSAL MÜDAHALE VE SÖYLEMSEL KIRILMA

Irak'taki egemenlik krizinin yapısal mimarı, 2003 işgaliyle birlikte kurulan ve sonraki yirmi yılda kademe kademe yeniden tasarlanan Amerikan stratejisi olmuştur. İşgalin ilk aşamasında alınan Saddam dönemi ordusunun feshedilmesi ve geniş kapsamlı Baasızlaştırma kararları, hem IŞİD'in sonraki yıllarda örgütsel kadrosunun belkemiğini oluşturacak işsiz ve silahlı bir askeri kitleyi sahaya bırakmış hem de devlet aygıtının kurumsal hafızasını silmiştir (Allawi, 2007; Khalidi, 2004). Sonraki yıllardaki Amerikan stratejisi, doğrudan asker mevcudiyetini azaltırken ekonomik baskı araçları, yaptırım rejimleri ve İsrail ile koordine edilen istihbarat-operasyon kabiliyeti üzerinden etkisini derinleştiren bir biçim almıştır. Bağdat Merkez Bankası'nın dolar kaynaklı kliring sistemine erişimi, ABD Hazine Bakanlığı'nın tek taraflı kararlarıyla sınırlandırılabilen bir yapıdadır (Hasan, 2024).

3 Ocak 2020 sabahının ilk saatlerinde Bağdat Uluslararası Havalimanı çıkışında iki aracın bir Amerikan insansız hava aracından atılan füzelerle imha edilmesi, Irak siyasi tarihinin yakın dönemde tanık olduğu en keskin söylemsel kırılma anı olarak değerlendirilmektedir. Operasyonun hedeflerinden biri olan General Kasım Süleymani, İran Kudüs Gücü'nün yirmi yılı aşkın komutanı; ikinci hedef Ebu Mehdi el-Mühendis ise Haşdi Şabi Komisyonu'nun resmi başkan yardımcısı sıfatıyla Irak parlamentosunun çıkardığı kanunla devlet aygıtının parçası olarak tescil edilmiş bir kurumun en üst düzey idarecilerinden biri olarak tanımlanmaktadır (Mansour, 2021). Operasyonun uluslararası hukuk açısından meşruiyeti çok yönlü bir tartışmaya konu edilmiştir. O'Connell'a (2020) göre meşru müdafaa ya da "yakın silahlı saldırı" doktrinlerinden hiçbiri olayın koşullarına uymamaktadır. Milanovic (2020) de üçüncü bir devletin egemenlik alanı içinde gerçekleştirilen bir operasyonun ek bir meşruiyet eşiği gerektirdiğini ve bu eşiğin karşılanmadığını vurgulamıştır. BM Yargısız İnfazlar Özel Raportörü Agnès Callamard'ın değerlendirmesi de aynı yöndedir (Callamard, 2020). Saldırının ardından 5 Ocak 2020'de toplanan Irak parlamentosu yabancı askerlerin ülke topraklarından çekilmesini öneren bir karar almıştır.

Saldırının ardından Irak sokaklarında ortaya çıkan tepki sosyolojik düzlemde dikkat çekici bir hızda kristalleşmiştir. Birkaç ay öncesinde Necef'teki İran konsolosluğunu yakan ve "İran berra berra" sloganlarıyla yürüyen kitlenin önemli bir bölümü, saldırının ardından Süleymani ve el-Mühendis'in cenazelerine katılan kalabalıkla iç içe geçmiştir. Bu hızlı kayışın yüzeysel okuması "tutarsızlık" olarak adlandırılabilirdi; ne var ki inşacı bir okuma, burada bir tutarsızlık değil egemenlik söyleminin tehdit kaynağına göre yeniden konumlandığını görünür kılmaktadır. Wendt'in (1999) ifade ettiği gibi kolektif kimlikler, "öteki"nin pratiklerine göre kendi içsel hiyerarşilerini yeniden düzenlemektedir; eski tehdit kategorisi ortadan kalkmamakta, mevcut tehditler arasındaki söylemsel sıralama yeniden yapılmaktadır. Tişrin'in 2019'da öne çıkardığı "Nuridu watan" sloganı 2020 sonrasında 1920 "Sevra el-Işrin" Devrimi gibi tarihsel hafıza katmanlarıyla buluşarak "bağımsız bir vatan" tanımının içeriğini söylemsel olarak yeniden doldurmuştur (Khalidi, 2004; Mamdani, 2004).

28 Şubat 2026'da başlatılan ABD-İsrail ortak operasyonunun en sembolik anı, Ayetullah Ali Hamaney'in hayatını kaybetmesi olmuştur. Saldırının coğrafi hedefi İran toprakları olmasına karşın, operasyonun lojistik mimarisi Irak sahasını fiilen ikincil bir cepheye dönüştürmüştür. Ayn el-Esed başta olmak üzere ABD'nin Irak'taki üs ağı, hava sahasının ortak kullanımı, radar ve istihbarat sistemlerinin Bağdat'taki altyapıyla entegre işleyişi ve İsrail'in batı İran hedeflerine yönelik operasyonlarında Irak hava koridorlarının kullanılması, ülkeyi operasyonun fiili parçası kılmıştır. Iraklı hükümet bu kullanımı ne açıkça onaylayabilmiş ne de fiilen engelleyebilmiştir. Aynı dönemde mali kuşatma da Bağdat'ın manevra alanını daraltmıştır: ABD Hazine Bakanlığı'nın Iraklı bankalara yönelik dolar kliring sistemi üzerindeki kısıtlamaları ve dolar sevkiyatlarının askıya alınması, mali sıkışmayı piyasaya kısa sürede yansıtmıştır (Hasan, 2024). Askeri sahaya çekilme ile mali kuşatmanın eş zamanlı işlemesi, Iraklı kamuoyunda bir "topyekün abluka" çerçevelemesi üretmiştir.

Mart 2026'da Bağdat'ın Yeşil Bölge çevresinde patlak veren kitlesel mobilizasyon, 2019'un Tişrin protestolarıyla aynı kentin aynı simgesel coğrafyasında gerçekleşmesine karşın, yapısal nitelikleri bakımından önemli ölçüde farklı bir hareket biçiminde tezahür etmiştir. 2019'da meydanlara çıkanların muhatabı Yeşil Bölge'nin içindeki Iraklı siyasi sınıf iken, 2026'da Yeşil Bölge önünde toplananların muhatabı bu coğrafyayı tarihsel olarak inşa

eden ve sembolik olarak hâlâ temsil ettiği dışsal müdahale rejimi olmuştur. Kalabalık tabanı Bağdat'ın güney mahalleleri ile Basra, Necef ve Diwaniye'nin orta-alt sınıf semtleri, Sünni Arap eyaletlerinden kısmi katılımlar ve Türkmen toplulukların görünür temsili ile mezhep üstü bir kompozisyon biçiminde şekillenmiştir (Nazmî & Hasan, 2020). Sokakta dile getirilen talepler arasında ABD askeri varlığının ülkeden tamamen çıkarılması, ülke üzerinden geçen yabancı hava operasyonlarının engellenmesi ve İsrail ile her türlü resmi-gayri resmi temasın kesilmesi öne çıkmıştır.

3. EGEMENLİK SÖYLEMİNİN YENİDEN HİZALANMASI VE PARADOKSAL JEOPOLİTİK SONUÇ

2026 itibarıyla Irak'ta egemenlik kategorisinin söylemsel içeriği, 2019'daki halinden köklü biçimde farklılaşmış bulunmaktadır. Tışrin'in başlangıçta öne çıkardığı egemenlik tasavvuru, devleti yolsuz elitin elinden alıp vatandaşın eline geçirme talebine, yani içsel bir egemenlik reformuna dayanmaktaydı. 2026'nın egemenlik söylemi ise dış müdahaleye karşı toprağı, kararı ve kaynakları savunma talebine, yani dışsal bir egemenlik savunusuna eklenmiştir. Bu iki söylem birbirinin alternatifi değil, birbirini tamamlayan iki uğrak olarak okunmalıdır; ne var ki 2026 konjonktüründe ikinci söylem belirleyici biçimde öne çıkmış; ilkinin dile getirilebileceği koşullar dışsal basıncın yarattığı varoluşsal aciliyetin gölgesinde söylemsel olarak daralmıştır.

Reus-Smit'in (1999) "devletin ahlaki amacı" kavramsallaştırması bu noktada özellikle işlevseldir. Egemenlik salt bir hukuki kategori olarak değil, içerdiği normatif amaç doğrultusunda meşruiyet üretmektedir; egemenliğin "hangi değerleri korumak için var olduğu" sorusu onun kurucu meşruiyet zeminidir. Tışrin'in 2019'da meydanlara taşıdığı "Nuridu vatan" sloganı, egemenliğin ahlaki amacını yolsuzluğun temizlenmesi ve vatandaş onurunun korunması olarak tanımlamaktaydı; 2026'nın söylem repertuarında bu ahlaki amaç, toprağın korunması ve dışsal müdahalenin sınırlandırılması olarak yeniden formüle edilmiştir. Aynı sembolik kategori (vatan), iki farklı normatif içerikle doldurulmuştur. Bu doldurma süreci, inşacı analizde kimliğin "kurucu kuralları"nın söylemsel mücadele içinde yeniden yazılması olarak adlandırılmaktadır (Bukovansky, 2002; Reus-Smit, 1999).

Iraklı kamuoyunun Tahran ile yakınlaşması, 2026 itibarıyla bir ideolojik tercih ya da Tahran'ın propaganda başarısı olarak değil; egemenliği kendi topraklarında çiğnenen bir

toplumun kolektif kimliğinin söylemsel kategorilerini bu ihlali gerçekleştiren güce karşı yeniden hizalamasının bölgesel tezahürü olarak değerlendirilmelidir. Bu yakınlaşmanın altında yatan dinamik Iraklı politik aktörlerin Tahran'a sadakati değil; Iraklı kamuoyunun Washington'a duyduğu güvenin sistematik biçimde aşınmış olmasıdır (Hasan, 2024). Tişrin'in mezhep üstü vatandaşlık dili bu yakınlaşmaya da dönüşmüş bir biçimde eşlik etmiştir: Iraklı kamuoyu, İran ile yakınlaşmayı bir Şii mezhep refleksinin tezahürü olarak değil; ulusal egemenlik savunusunun gerektirdiği bir bölgesel ittifak çerçevesi içinde anlamlandırmıştır (Dodge & Mansour, 2020; Haddad, 2020). Bu çerçeveleme, hem mezhepsel okumalardan rahatsızlık duyan Sünni Arap ve Türkmen kesimlerin yakınlaşmayı kısmen kabul edilebilir bulmasını hem de Şii toplumun bu yakınlaşmayı dini değil siyasi gerekçelerle savunmasını mümkün kılmıştır.

Bu çalışmanın baştan beri izini sürdüğü tez, son tahlilde paradoksal bir denklem üzerinde toplanmaktadır. ABD ve İsrail'in 2020-2026 arasında Irak sahasını şekillendiren müdahaleleri, İran'ın bölgesel etkisini kırmaya yönelik bir stratejinin uygulanması olarak sahneye konulmuştur; ne var ki bu müdahalelerin Irak içindeki ampirik sonucu, İran nüfuzunun zayıflaması değil; Tahran ile Bağdat arasındaki bağın kamuoyu söyleminde meşruiyet kazanarak derinleşmesi olmuştur. ABD Hazine Bakanlığı'nın Iraklı bankalara yönelik dolar kliring sistemi üzerindeki kısıtlamaları, Bağdat'ın ekonomik manevra alanını daralttığı oranda Iraklı aktörlerin yaptırım rejimlerinin dışında işleyen alternatif kanallar arayışını da hızlandırmıştır. Bu kanalların en somut adresi, kendisi de ağır yaptırım rejimi altında bulunan İran ekonomisi olmuştur (Mansour, 2021). Mali kuşatmanın iki ülkeyi ortak bir hayatta kalma denkleminde buluşturması, ideolojik bir yakınlaşmadan çok yapısal bir iç içe geçmenin ürünü olarak değerlendirilmelidir.

Aynı paradoks paramiliter alanda da işlemektedir. Knights, Malik ve al-Tamimi'nin (2020) haritalandırmasında gösterildiği gibi, İran bağlantılı Iraklı silahlı fraksiyonların kamuoyu nezdinde tutunma kapasitesi 2003 sonrasının ilk on yılında ağırlıklı olarak Şii kitlenin koruma arayışına dayanmaktaydı. 2020 sonrası dönemde bu fraksiyonların söylemsel sermayesi yeni bir kategori kazanmıştır: egemenlik savunucusu. Bu kategori, fraksiyonların kendi tabanlarını mezhepsel temele dayanarak değil, ulusal egemenlik temasına dayanarak mobilize etmelerine olanak tanımış; egemenlik söyleminin Iraklı milliyetçiliğin tarihsel referanslarına dayanan toplumsal sınırları, mezhepsel

mobilizasyonun sınırlarından söylemsel olarak çok daha geniş bir taban sunmuştur (Nazmî & Hasan, 2020). Sonuç olarak Tışrın'ın mirası fiilen tasfiye edilmemiş; dönüştürülmüş ve bu dönüşüm, paradoksal biçimde, İran'ın Irak'ta kendi eliyle değil; Washington ile Tel Aviv'in pratikleri aracılığıyla kazandığı bir bölgesel pozisyon olarak biçim almıştır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Irak'ın 2019'dan 2026'ya uzanan siyasal serüveni, bir protesto dalgasının sönümlenmesinin ötesinde, ulusal kimliğin ve egemenlik söyleminin kökten bir dönüşüm geçirdiği bir tarihsel uğrağı işaretlemektedir. Bu çalışmanın inşacı kuramsal çerçeve içinde göstermeye çalıştığı şey, söz konusu dönüşümün bir kopuş olarak değil; kimliğin kendi içsel sembolik kaynaklarını yeniden işleyerek aldığı bir biçim değiştirme olarak okunması gerektiğidir. Siyasal kimliklerin ve devlet çıkarlarının verili kategoriler olmadığı; toplumsal etkileşimler, bölgesel krizler ve “öteki”nin pratikleri tarafından sürekli yeniden üretildiğine ilişkin inşacı önerme (Wendt, 1999), Iraklı politik öznelliğin 2019-2026 arasındaki dönüşümünde ampirik bir karşılık bulmaktadır.

Tişrin'in 2019 sonbaharında öne çıkardığı “Nuridu watan” sloganı, muhasasa düzeninin ürettiği yolsuzluk ekonomisine ve onun ulusötesi hami ağlarına karşı sivil bir vatandaşlık bilincinin söylemsel inşasını hedeflemekteydi. Ne var ki Ocak 2020'de Süleymani ve el-Mühendis'in suikaste uğraması ve 28 Şubat 2026'da ABD-İsrail ortak saldırısının Ayetullah Hamaney'in hayatına mal olması, “öteki” tanımını içsel bir tehdit kategorisinden, doğrudan ulusal egemenliğe ve toprak bütünlüğüne yönelen dışsal bir müdahale rejimine kaydırmıştır. Bu kayış kimliğin tutarsızlığı değil; tehdit kategorisinin yön değiştirdiği bir konjonktürde kolektif kimliğin kendi söylemsel hiyerarşisini yeniden düzenlemesinin doğal sonucu olarak okunmalıdır.

ABD ve İsrail'in 2020-2026 arasında Irak sahasında uyguladığı müdahaleler İran'ın bölgesel etkisini kırmak amacıyla tasarlanmış stratejik hamleler olmuştur; ne var ki bu hamlelerin ampirik sonucu, Iraklı kamuoyunun direniş eksenine kurduğu söylemsel ilişkinin meşruiyet kazanarak derinleşmesi şeklinde tezahür etmiştir. Tişrin'in başlangıçtaki İran karşıtı söylemini söylemsel olarak dönüştüren, Tahran'ın propaganda kapasitesi ya da yerel paramiliter yapıların baskısı değil; Washington ile Tel Aviv'in egemenlik çiğneyen saha pratikleri olmuştur. Tişrin Hareketi'nin kazanımları, kurumsal bir devrim üretememiş olsa da Irak siyasetinde mezhepsel kimliklerin siyasal araç olarak işlevini yitirdiği ve ulusal bir vatandaşlık bilincinin söylemsel zemininin kurulduğu bir tarihsel eşik olarak okunmalıdır.

Bu yönüyle Tışrin, bir başarısızlık vakası değil; henüz tamamlanmamış bir söylemsel inşa sürecinin başlangıç anı olarak değerlendirilmektedir. 2019 sonbaharında Tahrir Meydanı'nda kurulan söylemsel kategoriler, Iraklı siyasal hafızanın kurucu referans noktaları olarak varlığını sürdürmektedir. Bölgesel jeopolitik koşullar dönüştüğünde sivil söylemsel enerji ile paramiliter ağların hibrit birliğinin yeniden çözülmesi muhtemeldir; bu çözülmenin söylemsel yönü, Tışrin'in 2019'da kurduğu mirasın bu süreçte ne ölçüde canlı kalabildiğine bağlı olarak şekillenecektir.

KAYNAKÇA

- Allawi, A. A. (2007). *The occupation of Iraq: Winning the war, losing the peace*. Yale University Press.
- Al-Qarawee, H. H. (2014). *Iraq's sectarian crisis: A legacy of exclusion* (Carnegie Paper No. 43). Carnegie Middle East Center.
- Biersteker, T. J., & Weber, C. (Ed.). (1996). *State sovereignty as social construct*. Cambridge University Press.
- Bukovansky, M. (2002). *Legitimacy and power politics: The American and French Revolutions in international political culture*. Princeton University Press.
- Callamard, A. (2020). *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions: Use of armed drones for targeted killings (A/HRC/44/38)*. United Nations Human Rights Council.
- Costantini, I. (2023). From muhasasa to mawatana: Consociationalism and identity transformation within the protest movement in federal Iraq, 2011–2019. *Nationalism and Ethnic Politics*, 29(3), 285–306.
- Dodge, T. (2020). Iraq's informal consociationalism and its problems. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 20(2), 145–152.
- Dodge, T., & Mansour, R. (2020). Sectarianization and desectarianization in the struggle for Iraq's political field. *The Review of Faith & International Affairs*, 18(1), 58–69.
- Haddad, F. (2020). *Understanding 'sectarianism': Sunni–Shi'a relations in the modern Arab world*. Hurst.
- Hasan, H. (2024). *Iraq's development road: Geopolitics, rentierism, and border connectivity*. Malcolm H. Kerr Carnegie Middle East Center.
- International Crisis Group. (2021). *Iraq's Tishreen uprising: From barricades to ballot box* (Middle East Report No. 223).
- Khalidi, R. (2004). *Resurrecting empire: Western footprints and America's perilous path in the Middle East*. Beacon Press.
- Knights, M., Malik, H., & al-Tamimi, A. J. (2020). *Honored, not contained: The future of Iraq's Popular Mobilization Forces* (Policy Focus 163). Washington Institute for Near East Policy.
- Mamdani, M. (2004). *Good Muslim, bad Muslim: America, the Cold War, and the roots of terror*. Pantheon Books.
- Mansour, R. (2021). *Networks of power: The Popular Mobilization Forces and the state in Iraq* (Research Paper). Chatham House.
- Mansour, R., & Jabar, F. A. (2017). *The Popular Mobilization Forces and Iraq's future*. Carnegie Middle East Center.
- Milanovic, M. (2020, Ocak 7). *The Soleimani strike and self-defence against an imminent armed attack*. EJIL: Talk!

- Nasr, V. (2006). *The Shia revival: How conflicts within Islam will shape the future*. W. W. Norton.
- Nazmī, F. K., & Hasan, H. (Ed.). (2020). *al-Ihtijājāt al-tishrīniyya fī al-‘Irāq: İhtidār al-qadīm wa-isti‘şā’ al-jadīd*. Dār Sutūr / İraqi Economists Network.
- O’Connell, M. E. (2020, Ocak 6). The killing of Soleimani and international law. *EJIL: Talk!*
- Reus-Smit, C. (1999). *The moral purpose of the state: Culture, social identity, and institutional rationality in international relations*. Princeton University Press.
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.